

معیار هم کفو بودن زوجین
از دیدگاه مذاهب خمسّه و حقوق

محمد عرشاهی

عربشاهی، محمد

معیار هم کفو بودن زوجین از دیدگاه مذاهب خمس و حقوق. — مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۴.

ISBN 978-600-06-0019-8

۲۲۰ ص.

فیضیای مختصر.

الف. بنیاد پژوهشهای اسلامی. ب. عنوان.

۳۸۸۰۴۱۳

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

معیار هم کفو بودن زوجین

از دیدگاه مذاهب خمس و حقوق

محمد عربشاهی

ویرایش ادبی: دکتر مجتبی مجرد

چاپ اول: ۱۳۹۴ / ۱۰۰۰ نسخه، رقعی / قیمت ۷۷۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۹.....	تشکر و قدردانی
۱۱.....	مقدمه

فصل نخست

۱۶.....	تعاریف و تقسیمات
۱۶.....	بخش اول: معنای لغوی و اصطلاحی کفایت
۱۸.....	بخش دوم: اقسام کفو
۲۰.....	کفو شرعی
۲۳.....	صفات زن مناسب
۳۱.....	صفات مرد مناسب
۳۵.....	صفات مشترک بین زن و مرد مناسب
۳۷.....	اولویت و اهمیت ملاک‌ها
۳۸.....	بخش سوم: ماهیت شرایط هم کفو بودن زوجین
۴۳.....	بخش چهارم: پیشینه موضوع

بخش پنجم: کاربردهای کفائت در باب نکاح ۴۴

فصل دوم

شرایط کفائت در نکاح به عنوان شرط صحت یا لزوم ۴۶

بخش اول: درباره اصل شرطیت کفائت از دیدگاه فقه و حقوق ۴۶

گفتار اول: دیدگاه علمای شیعه درباره اصل شرطیت کفائت .. ۴۶

گفتار دوم: دیدگاه علمای اهل سنت درباره اصل شرطیت

کفائت ۴۷

ادله معتبر نبودن کفائت از دیدگاه عامه ۵۰

ادله معتبر بودن کفائت از دیدگاه عامه ۵۲

گفتار سوم: اصل شرطیت کفائت از دیدگاه حقوق ۵۵

بخش دوم: شرایط مشترک در فقه فریقین ۵۷

۱- اسلام ۵۷

گفتار اول: حکم ازدواج با کافر از دیدگاه فقه فریقین و حقوق ... ۵۹

گفتار دوم: مصادیق کافر ۶۷

گفتار سوم: ادله اختصاص کفائت به اسلام ۷۱

۲- تمکن زوج نسبت به پرداخت نفقه ۷۳

گفتار اول: مصادیق نفقه ۷۴

گفتار دوم: اقوال علمای فریقین درباره شرطیت تمکن از نفقه .. ۷۸

الف: دیدگاه علمای امامیه درباره شرطیت تمکن از نفقه ۷۸

ادله قول اول (شرطیت تمکن از نفقه) ۸۰

بررسی دلالت آیه ۸۱

فهرست مطالب □ ۵

۸۲	بررسی روایت
۸۵	نقد و بررسی دلیل چهارم
۸۶	ادله قول دوم (ثبوت خیار وعدم اشتراط تمکن از نفقه)
۸۸	ادله قول سوم (عدم اشتراط تمکن از نفقه و عدم ثبوت خیار)
۹۲	تقریب استدلال
۹۷	نقد و بررسی نهایی
۹۸	گفتار سوم: حکم عارض شدن عجز از نفقه بعد از عقد
۹۸	الف: دیدگاه علمای امامیه درباره عارض شدن عجز از نفقه
۹۹	ادله قول اول: عدم خیار فسخ زن در عروض عجز بعد از عقد
۱۰۰	ادله قول دوم و سوم (خیار داشتن زوجه)
۱۰۱	نقد و بررسی استدلال
۱۰۲	بررسی دلالتی و سندی در روایت اخیر
۱۰۳	ب: دیدگاه اهل سنت درباره عارض شدن عجز از نفقه
۱۰۴	نقد و بررسی نهایی
۱۰۵	گفتار چهارم: وجوب اجابت از خواستگار متمکن
۱۰۶	نقد و بررسی
۱۰۷	۳- دخالت نسب در کفالت
۱۱۰	گفتار اول: ادله شرطیت و دخالت نسب
۱۱۱	بیان استدلال
۱۱۱	نقد و بررسی
۱۱۲	بررسی دلیل سوم تا هفتم

- گفتار دوم: ادله شرط نبودن نسب ۱۱۳
- بخش چهارم: شرایط اختصاصی فقه شیعه و شرایط اختصاصی فقه عامه ۱۱۸
- گفتار اول: شرایط اختصاصی شیعه ۱۱۸
- ایمان ۱۱۸
- الف: تفاوت ایمان و اسلام ۱۱۸
- ب: ادله لزوم ایمان در کفایت ۱۲۴
- ج: پاسخ های کلی از ادله اشتراط ایمان در کفایت ۱۳۹
- د: جواز ازدواج مؤمن با زوجه غیر مؤمنه ۱۴۱
- نقد و بررسی نهایی ۱۴۴
- ه: حکم ازدواج با ناصبی ۱۴۶
- ادله بطلان و عدم جواز ازدواج با ناصبی ۱۴۷
- گفتار دوم: شرایط اختصاصی اهل سنت ۱۵۰

فصل سوم

- کفایت به عنوان شرط بقای اذن ولی ۱۶۹
- نارسا بودن ماده ۱۰۴۲ قانون مدنی ایران ۱۷۲
- گفتار اول ولایت بر دختر صغیره ۱۷۳
- گفتار دوم ولایت بر باکره رشیده ۱۷۵
- گفتار سوم اقوال علمای شیعه درباره ولایت بر باکره رشیده ۱۷۶
- گفتار چهارم اقوال علمای عامه درباره ولایت ۱۷۸
- ضرورت رعایت احوال شخصیه در اذن ولی قهری در ازدواج .. ۱۸۶

فهرست مطالب □ ۷

نقد و بررسی نهایی	۱۸۷
گفتار پنجم: ازدواج دختر در صورت ممانعت ولی	۱۸۸
گفتار ششم ادله سقوط ولایت ولی در صورت عَضَل	۱۹۰
نقد و بررسی نهایی	۱۹۸
گفتار هفتم: تزاحم در انتخاب کفو	۲۰۰
گفتار هشتم: سقوط اجازه ولی در صورت محجوریت یا دسترسی	
نداشتن به او	۲۰۱
نتیجه‌گیری	۲۰۲
گزیده گفتار	۲۰۴
منابع	۲۰۸
منابع فارسی	۲۰۸
منابع عربی	۲۱۰

مقدمه

به نام پروردگار هستی بخش که همه جهان آفرینش و نظام خلقت در دست تربیت و پرورش اوست و درود و تحیت بفرستاده و سفیر او، حضرت محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله، که با ارائه دین و دستور زندگی، مسیر کمال انسان را نشان داد و او را به مطالعه در هستی و قوانین آفرینش دعوت کرد. و درود بر جانشینان و حافظان شریعت او، امامان دوازده گانه که هریک در عصر خویش وظیفه نگهبانی از دین را به وجه احسن انجام دادند و درود بر حضرت صاحب الزمان - عجل الله تعالی فرجه الشریف - که از دیدگان غایب، اما ناظر بر اعمال همگان است.

ازدواج و همسر داری از آغاز پیدایش انسان در زمین وجود داشته است. هرگز نمی توان برهه ای از تاریخ زندگی بشر را یافت که ازدواج، به گونه های مختلف آن، در میان انسان ها نبوده باشد. چرا که برقراری آرامش، داشتن زندگی بسامان، پایدار ماندن نسل و... همگی در گرو این بنیاد پاک و ارزشمند است. همه انسان ها با گوناگونی نژادها، باورها و فرهنگ ها، همواره ازدواج را بنیادی مقدس و ضروری می شمارند. در روایات شیعه، ازدواج سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سبب

کامل شدن دین دانسته شده است.^۱

زمانی می‌توان همراه و شریکی مناسب برای زندگی مشترک انتخاب کرد که شرایط و معیارهای لازم، رعایت شده و انتخاب بدون تفکرو از روی شور و التهاب زودگذر جوانی نباشد. هرگز نمی‌توان از ازدواجی که در آن طرفین متناسب و به اصطلاح کفو همدیگر نیستند، انتظار داشت که آرامش، امنیت و سعادت زوجین را تأمین کند؛ لذا رعایت معیارها در انتخاب همسر بسیار ضروری است. به دیگر سخن، در صورتی که طرفین با در نظر گرفتن ملاک‌ها ازدواج نمایند، زندگی آن‌ها با سازگاری و تفاهم همراه گشته، اُلفت و دوستی بین آنان ثبات بیشتری دارد. در نتیجه اختلاف میان این خانواده به حداقل رسیده، زندگی آنان رضایت‌بخش می‌گردد.

روان‌شناسان اجتماعی نیز معتقدند عواملی که یک رابطه زناشویی را در درازمدت پایدار نگه می‌دارند، بیشتر همانندی و هم‌سانی زن و شوهر است تا شور و هیجان.^۲ در فقه فریقین و قوانین موضوعه^۳ نیز بر هم کفو بودن زن و مرد

۱. نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۷، ص ۱۴۹.

۲. اتکینسون، ریچارد و هیلگارد، ارنست، زمینه روان‌شناسی، ج ۲، برهانی و دیگران، ص ۳۶۷.

۳. گرچه عنوان و لفظ کفایت و هم خانواده آن در حقوق مدنی و جزایی جمهوری اسلامی ایران و برخی کشورهای اسلامی به کار نرفته، لیکن در آن به بعضی معیارها و مصادیق کفایت زوجین اشاره شده است.

تأکید شده است.

فقه‌های شیعه و اهل سنت هر کدام برای هم کفو بودن زوجین، شرایط و معیارهای متفاوتی بیان نموده‌اند. در این نوشتار معیارهای بیان شده از سوی علمای عامه و خاصه و قوانین موضوعه، مطرح و در صورت نیاز بعضی از ملاک‌ها نقد می‌شود.

سرفصل‌ها و عناوین تحقیق

این نوشتار به سه فصل تقسیم شده است:

فصل نخست: مربوط به تعاریف و تقسیمات است که در پنج بخش مطرح می‌شود:

بخش اول: معنای لغوی و اصطلاحی کفایت.

بخش دوم: اقسام کفو.

بخش سوم: ماهیت شرایط هم‌کفو بودن.

بخش چهارم: پیشینه موضوع.

بخش پنجم: کاربردهای کفایت در باب نکاح.

فصل دوم: شرائط کفایت در نکاح به عنوان شرط صحت یا

لزوم، که در سه بخش آمده است:

بخش اول: بررسی اصل شرطیت کفایت در نکاح از دیدگاه فقه و

حقوق.

در این بخش دیدگاه فقه‌های امامیه و اهل سنت درباره اصل شرط

بودن همسانی در ازدواج، همراه با ادله آن‌ها بیان و در صورت نیاز

نقد می‌شود. در پایان نیز دیدگاه قوانین موضوعه کشورهای اسلامی را

بیان می‌نماییم.

بخش دوم: شرائط مشترک در فقه فریقین

از میان معیارهای معتبر در ازدواج، سه شرط در فقه شیعه و اهل سنت طرفدار دارد:

۱. برابری در اسلام: در این معیار پس از نقل ادله آن، حکم ازدواج با کافر کتابی و غیر کتابی و مصادیق کافربه طور خلاصه بیان می شود.

۲. تمکن زوج در پرداخت نفقه یا کفالت اقتصادی: در ابتدا به سه قول موجود در فقه شیعه اشاره و ادله آن ها بررسی می شود (الف - مطلقاً شرط است؛ ب - مطلقاً شرط نیست؛ ج - هنگام عقد شرط نیست، اما اگر بعد از ازدواج کشف خلاف شد زن حق فسخ دارد)، سپس اقوال علمای اهل سنت به همراه ادله آنان بیان و نقد می شود. در انتها به این فرع اشاره می شود که اگر بعد از عقد، تمکن و قدرت پرداخت نفقه توسط زوج از بین رود آیا زن حق خیار فسخ دارد یا خیر؟

۳. برابری در نسب: در این معیار ادله قائلین به شرط بودن و شرط نبودن آن بیان و نقد می شود.

بخش سوم: شرایط اختصاصی فقه شیعه و شرایط اختصاصی فقه اهل سنت.

ایمان به معنای شیعه دوازده امامی بودن، تنها شرطی است که فقط عالمان شیعه آن را معتبر می دانند. در این شرط، تفاوت ایمان و اسلام، ادله لزوم ایمان و حکم ازدواج با ناصبی بررسی می شود. شرایط اختصاصی اهل سنت عبارت اند از: حرفه، حریت،

دیانت، سلامت از عیوب.

فصل سوم: کفالت به عنوان شرط بقای ولایت ولی. در این بخش ابتدا به بررسی ولایت در صبی و دختر باکره رشیده و غیر رشیده و ثبیه پرداخته، سپس اقوال در مورد ولایت بر دختر باکره بیان می شود. در ادامه حکم ازدواج دختر در صورت ممانعت ولی (عضل) بررسی می شود و سپس تزاحم در انتخاب کفو بیان شده و در انتها سقوط اجازه ولی در صورت محجوریت یا دسترسی نداشتن بررسی می شود. در پایان، از صاحب نظران و اندیشمندان تقاضا دارم که این جانب را از راهنمایی و ارائه نظرها و دیدگاه های خویش بهره مند سازند. امید است که این اثر مورد استفاده خوانندگان محترم قرار گیرد و گردآورنده را از دعای خیر خود فراموش نفرمایند.

حوزه علمیه مشهد مقدس

تابستان ۱۳۹۳

محمد عربشاهی